

पुणे विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील संलग्न महाविद्यालयांमध्ये

राबविला जाणारा संगीत विषय अभ्यासक्रम

पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत - सामान्य व विशेष स्तर

राग संगीत गायन

राग संगीत स्वर वाद्य वादन

सुगम संगीत

तबला

राग संगीत गायन पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत सामान्य स्तर (जी -२)

प्रात्यक्षिक

मागील वर्षीचा संपूर्ण अभ्यासक्रम तयार असणे अपेक्षित.

१) राग ज्ञान -

खालील रागांचा अभ्यास. या रागांमध्ये प्रत्येकी किमान २ बंदिशी (मध्यलय / द्रुत लय) आलाप तानांसहित शिकाव्यात.

१. बिभास २. वृंदावनी सारंग ३. भिमपलास ४. बिहाग ५.मालकंस

तसेच वरील रागांमध्ये धृपद, धमार, तराना, सरगम यापैकी कांही गीत प्रकार शिकावेत. समप्राकृतिक रागांमधील साम्य भेद व तुलना माहिती असावी.

२) ताल ज्ञान-

गतवर्षापर्यंत शिकलेल्या सर्व तालांसहित दीपचंदी, चौताल, धमार, अध्दा तिनताल, धुमाळी, विलंबित एकताल हे ताल शिकावेत.

प्रथम वर्षातील तालांची एकपट, दूप्पट करता येणे आवश्यक.

३) इतर गीत गायन -

१. भावगीत २. गझल ३. हिंदी भजन ४. अभंग ५. देशभक्तिपर गीत या गीतप्रकारांचा अभ्यास.

तसेच पिलू, कार्लीगडा, अथवा इतर रागात या गीत प्रकारांचे सादरीकरण आवश्यक.

स्वतंत्ररित्या सादरीकरण आवश्यक.

रागांची शास्त्रीय माहिती, विषयाशी संबंधित सैध्दांतिक माहिती तसेच इतर तत्सम विषयांचा अभ्यास.

राग संगीत गायन पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत सामान्य स्तर (जी -२)

सैध्दांतिक

१) व्याख्या, संज्ञा, संकल्पना -

ग्राम, वर्ण, विवादी, न्यास, ग्रह, अंश , गायक, नायक, कलावन्त, अल्पत्व, बहुत्व, बढत इ.

गानक्रिया प्रकार - खटका , मुर्की, मींड, कणस्वर , घसीट ,खेच, गमक , तान , बेहलावा.

हिंदुस्थानी व कर्नाटक संगीत - पध्दती.

ख्याल गायकी.

धृपद - धमार गायकी.

तानांचे प्रकार.

गणितानुसार उत्तर भारतीय ३२ थाटांची रचना.

गान समय सिध्दांत .

२) राग ज्ञान -

अभ्यासक्रमातील सर्व रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती, स्वर विस्तार, आरोह, अवरोह, पकड यासह या रागांच्या बंदिशीचे स्वरलेखन, समप्राकृतिक रागांमधील साम्यभेद व तुलना.

३) ताल ज्ञान -

प्रथम वर्षातील सर्व तालांची एकपट - द्रुपट तसेच तीनताल व झपताल यांची तिप्पट व चौपट लिहिता येणे आवश्यक. या वर्षाच्या अभ्यासक्रमातील दीपचंदी, चौताल, धमार, अध्दा तिनताल, धुमाळी, विलंबित एकताल या सर्व तालांचा विस्तृत अभ्यास.

४) खालील संगीतज्ञांचा जीवन परिचय

१. बैजू बावरा
२. कै . पं. डी. व्ही. पलुसकर
३. उस्ताद अल्लादियाँ खाँ
४. अब्दुल करीम खाँ
५. पं. आँकारनाथ ठाकूर
६. अहमदजान थिरकवां
७. बाबा अल्लाउद्दीन खाँ

५) खालील विषयांचा सखोल अभ्यास

१. संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे
२. संगीत साधना
३. लोक संगीत
४. मी ऐकलेली मैफिल

५. संगीत सभेचे आयोजन

राग संगीत गायन पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत विशेष स्तर (एस - १)

प्रात्यक्षिक

मागील वर्षीचा अभ्यासक्रम तयार असणे अपेक्षित. या वर्षीच्या जी - २ अभ्यासक्रमाची मूलभूत माहिती अपेक्षित.

१) राग ज्ञान -

खालील रागांचा अभ्यास. या रागांमध्ये विलंबित ख्याल (बडा ख्याल) तसेच मध्यलय / दृढ लय बंदिशी आलाप तानांसहित शिकाव्यात. १. भैरव २. केदार ३. छायानट ४. दुर्गा ५. बागेश्री तसेच वरील रागांमध्ये धृपद, धमार, तराना, सरगम, त्रिवट, चतरंग, अष्टपदी या पैकी काही गीत प्रकार शिकावेत समप्राकृतिक रागांमधील साम्य-भेद व तूलना माहिती असावी.

२) ताल ज्ञान-

गतवर्षापर्यंत शिकलेले सर्व, तसेच जी - २ मधील सर्व तालांसह विलंबित एकताल, विलंबित तीनताल, झुमरा, चौताल, धमार, तिलवाडा, आडाचौताल हे ताल शिकावेत.

३) इतर गीत गायन -

खमाज, पिलु, मांड, कालीगडा अथवा इतर रागातील ठुमरी , दादरा गायन शैलीचे (उपशास्त्रीय गायन शैली) ठुमरी, दादरा,चैती, कजरी यापैकी काही गायनप्रकार तसेच गझल, नाटय संगीत , भावगीत, चित्रपट गीत, हिंदी भजन, धुन , भक्ती गीत अशा तत्सम गायनप्रकारांचा अभ्यास .

तंबोरा वाजवून गाण्याचा सराव करावा.

स्वतंत्ररित्या सभागायन आवश्यक.

रागांची शास्त्रीय माहिती, विषयाशी संबंधित सैध्दांतिक माहिती तसेच इतर तत्सम विषयांचा अभ्यास.

राग संगीत गायन पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत विशेष स्तर (एस - १)

सैध्दांतिक

१) व्याख्या, संज्ञा, संकल्पना -

- १) संधिप्रकाश राग २) पूर्वांगवादीराग ३) उत्तरांगवादीराग ४) आंदोलित ५) ग्रह-अंश-न्यास
६) विन्यास-अपन्यास ७) मिश्र राग ८) संकीर्ण राग ९) रागांग राग १०) पूर्वराग ११) उत्तरराग
१२) जोड राग १३) चल स्वर -अचल स्वर १४) तीव्र स्वर इ.

२) विस्तृत संकल्पना -

- १) राग वर्गीकरण पध्दती.
२) गायक, नायक, वाग्गेयकार , कलावंत.
३) चतरंग, त्रिवट, तराना, टप्पा इ.
४) ठुमरी, दादरा,चैती, कजरी इ.
५) देशी संगीत, मार्गी संगीत
६) श्रुती स्वर विभाजन

३) राग ज्ञान :-

अभ्यासक्रमातील सर्व रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती, स्वर विस्तार, आरोह, अवरोह, पकड यासह या रागांच्या विलंबीत, मध्य, दृतलय बंदिशीचे स्वरलेखन, समप्राकृतिक रागांमधील साम्यभेद व तूलना.

४) ताल ज्ञान -

आतापर्यंत शिकलेल्या व या वर्षीच्या अभ्यासक्रमातील सर्व तालांचा विस्तृत अभ्यास.

५) खालील संगीतज्ञांचा जीवन परिचय -

- उ. अमीरखाँ, पं. गजाननराव जोशी, पं. व्ही. जी. जोग, पं. रविशंकर, पं. बाळकृष्ण बुवा इचलकरंजीकर,
उ. बडे गुलाम अलीखाँ, उ. अल्लारखाँ, उ. अल्लाउद्दीन खाँसाहेब.

६) खालील विषयांचा सखोल अभ्यास:-

१. कंठ साधना
२. संगीतातील घराणी
३. लोकसंगीत शैली व प्रादेशिक महत्व
४. शब्दोच्चारारे महत्व
५. संगीत - गुरुमुखी विद्या

राग संगीत गायन पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत विशेष स्तर (एस - २)

प्रात्यक्षिक

मागील वर्षाचा संपूर्ण अभ्यासक्रम तयार असणे अपेक्षित. या वर्षाच्या जी - २ आणि एस - १ मधील अभ्यासक्रमाची मूलभूत माहिती अपेक्षित.

१) राग ज्ञान -

खालील रागांचा अभ्यास. या रागांमध्ये विलंबित ख्याल (बडा ख्याल) तसेच मध्यलय / द्रुत लय बंदिशी आलाप तानांसहित शिकाव्यात.

१. कल्याण २. हिंडोल ३. चंद्रकंस ४. शुद्ध सारंग ५. जौनपुरी

तसेच वरील रागांमध्ये धृपद, धमार, तराना, सरगम, त्रिवट, चतरंग, अष्टपदी या पैकी २ गीत प्रकार शिकावेत. समप्राकृतिक रागांमधील साम्य भेद व तूलना यांचा अभ्यास असावा.

२) ताल ज्ञान-

गतवर्षी पर्यंत शिकलेले सर्व, तसेच जी - २ आणि एस - १ मधील सर्व तालांसह सूलताल, धमार, अध्वाधुमाळी , पंजाबी हे ताल शिकावेत.

३) इतर गीत गायन -

भैरवी , पहाडी अथवा इतर रागातील ठुमरी , दादरा गायन शैलीचे (उपशास्त्रीय गायन शैली) ठुमरी, दादरा,चैती, कजरी यापैकी काही गायनप्रकार तसेच गझल, नाटय संगीत , भावगीत, चित्रपट गीत, हिंदी भजन, धुन , भक्ती गीत अशा तत्सम गायनप्रकारांचा अभ्यास .

तंबोरा वाजवून गाण्याचा सराव करावा.

स्वतंत्ररित्या सभागायन आवश्यक.

रागांची शास्त्रीय माहिती, विषयाशी संबंधित सैध्दांतिक माहिती तसेच इतर तत्सम विषयांचा अभ्यास.

राग संगीत गायन पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत विशेष स्तर (एस - २)

सैध्दांतिक

१) खालील विषयांचा अभ्यास -

- १) शब्द प्रधान संगीत.
- २) सुगम संगीत शैली
- ३) संगीत आणि साहित्य.
- ४) नाटकात संगीताचे महत्त्व
- ५) ठुमरी , दादरा गायन शैली (उपशास्त्रीय गायन शैली)
- ६) स्वर लेखन पध्दतीची व्याप्ती आणि मर्यादा
- ७) महाराष्ट्राचे लोकसंगीत.

२) राग ज्ञान -

अभ्यासक्रमातील सर्व रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती, स्वर विस्तार, आरोह, अवरोह, पकड यासह या रागांच्या विलंबीत, मध्य, दृतलय बंदिशीचे स्वरलेखन, समप्राकृतिक रागांमधील साम्यभेद व तुलना.

३) ताल ज्ञान -

आतापर्यंत शिकलेल्या व या वर्षीच्या अभ्यासक्रमातील सर्व तालांचा विस्तृत अभ्यास.

४) खालील संगीतज्ञांचा जीवन परिचय

पं. जितेंद्र अभिषेकी, पं. भीमसेन जोशी, उस्ताद बिस्मिल्ला खान, उ. अमजदअली खाँ, श्रीमती बेगम अख्तर.

५) खालील विषयांचा सखोल अभ्यास:-

- १) नभोवाणी द्वारे होणारा संगीताचा प्रचार.
- २) शास्त्रीय संगीताचा सिने संगीतावरील प्रभाव.
- ३) धृपद , धमार, गायकीचा इतिहास
- ४) पार्श्वगायन
- ५) पार्श्वसंगीत
- ६) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप
- ७) भावदर्शनासाठी निरनिराळ्या वाद्यांचा उपयोग.
- ८) संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे

राग संगीत स्वर वाद्य वादन (सतार) पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत सामान्य स्तर (जी -२)

प्रात्यक्षिक :

मागील संपूर्ण वर्षाचा अभ्यासक्रम तयार असणे आवश्यक.

१) राग ज्ञान -

खालील रागांचा अभ्यास आवश्यक.

१) भीमपलास २. सारंग ३. बिहाग ४. भैरवी ५. मालकंस

या रागांमध्ये २ गती (मध्यलय व द्रु तलय) तोडयांसहित वाजवता येणे आवश्यक.

या पैकी कोणत्याही एका रागामध्ये झालावादन करून तिहाई घेऊन त्याचा शेवट करणे.

२) ताल ज्ञान- गतवर्षातील

गतवर्षातील शिकलेल्या सर्व तालांमध्ये एकपट, दुप्पट, करता येणे आवश्यक.

विलंबित तीनताल अभ्यास आवश्यक- तालाच्या मात्रा मोजता येणे आवश्यक.

३) सतार वादनातील काही वादन प्रकार

१) जमजमा (पटक) - (पुढील स्वर मधल्या बोट्याच्या आघाताने वाजवणे)

२) खटका - (मधल्या बोटाने छेडून ३ अवरोही स्वर वाजवणे)

३) मुर्की - (एका आघातात ३ अवरोही स्वर वाजवणे)

सैध्दांतिक :

१) व्याख्या, संज्ञा, संकल्पना -

- १) वर्ण, न्यास, ग्रह, अल्पत्व, बहुत्व.
- २) गमक - (नीसो नीसी हे स्वर वाजवायचे तर फक्त वीषादाला आघात देऊन सा हा सुलट मिंडने वाजवणे)
- ३) तानांचे प्रकार - लारी तान (प्रत्येक स्वर दिंड या आघाताने वाजवणे)
एकेहरा तान (प्रत्येक स्वराला १ आघात)
- ४) मासितरवानी अथवा विलंबीत गत
- ५) गानसमय सिध्दांत (तोंडओळख)
- ६) हिंदुस्थानी व कर्नाटक संगीत पध्दती

२) राग ज्ञान -

अभ्यासक्रमातील सर्व रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती, स्वर विस्तार, आरोह, अवरोह, पकड यासह या गतींचे स्वरलेखन, समप्राकृतिक रागांमधील साम्यभेद व तुलना.

३) ताल ज्ञान -

तीनताल व झपताल यांची दुप्पट व चौपट लिहता येणे आवश्यक.

४) खालील संगीतज्ञांचे चरित्र व त्यांचे सांगितिक योगदान-

- १) उ. थिरकवाँ खाँ साहेब
- २) उ. अब्दुल करीम खाँ साहेब
- ३) आचार्य बाबा अल्लाउद्दीन खाँ साहेब.

५) खालील विषयांवर निबंध लिहता येणे आवश्यक.

- १) लोकसंगीत
- २) मी ऐकलेली मैफिल
- ३) संगीत सभेचे आयोजन
- ४) भारतीय संगीताच्या इतिहासातील स्थित्यंतरे

(सामगायन , जातीगायन , प्रबंध गायन, धृपद गायन , ख्याल गायन)

राग संगीत स्वर वाद्य वादन (सतार) पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत विशेष स्तर (एस -१)

प्रात्यक्षिक :

मागील वर्षीचा संपूर्ण अभ्यासक्रम तयार असणे अपेक्षित.

१) राग ज्ञान -

१) खालील रागांमध्ये मसितरवानी गत (विलंबित) तसेच मध्यलय / दृढ लय यामध्ये रजाखानी (दृढ त) गत आलाप व तोडयांसहित सादर करणे आवश्यक.

राग - भैरव, केदार, दुर्गा , बागेश्री , भीमपलास

२) अभ्यासक्रमातील कोणत्याही रागातील एक रजाखानी गत दुप्पट, चौपट या लयीत वाजवून दाखवणे.

२) ताल ज्ञान-

मागील वर्षीच्या सर्व तालांसहित चौताल व धमार या तालांचे बोल म्हणून दाखवणे आवश्यक.

३) सतार वादनातील काही वादन प्रकार -

१) मागील वर्षीच्या सर्व वादन प्रकारांचा अभ्यास असणे आवश्यक

२) सतार स्वरात जुळवता येणे आवश्यक (तोंडओळख)

सैध्दांतिक

१) व्याख्या, संज्ञा, संकल्पना -

१) संधिप्रकाश राग २) पूर्वांगवादीराग ३) उत्तरांगवादीराग ४) विन्यास ५) अंश ६) आंदोलित
७) अपन्यास ८) संकीर्ण ९) जोड राग

- १) राग वर्गीकरण पध्दती.
- २) गायक, नायक, वाग्गेयकार , कलावंत.
- ३) चतरंग त्रिवट, तराना, टप्पा
- ४) उप शास्त्रीय संगीत प्रकार.
- ५) ठुमरी, दादरा,चैती, कजरी.
- ६) श्रुती स्वर विभाजन

२) राग ज्ञान :-

अभ्यासक्रमातील सर्व रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती, स्वर विस्तार, आरोह, अवरोह, पकड यासह या रागांच्या विलंबीत, मध्य, दृतलय म्हणजेच मसितखानी व रजाखानी गर्तीचे स्वरलेखन, समप्राकृतिक रागांमधील साम्यभेद व तुलना.

३) ताल ज्ञान -

आतापर्यंत शिकलेल्या सर्व तालांचा विस्तृत अभ्यास.

४) खालील संगीतज्ञांचा चरित्र व सांगितीक योगदान -

अमीर खाँ, पं. गजाननराव जोशी, पं. व्ही. जी. जोग, पं. रविशंकर, अन्नपूर्णा देवी,
बडे गुलाम अली खाँ, उ. अल्लार खाँ.

५) खालील विषयांचा सखोल अभ्यास:-

१. हाताच्या तयारीसाठी करावयाचा रियाज
२. सतार वादनातील प्रमुख घराणी (सेनी घराणे, इटावा, जाफर खादी , बाज,मैहर घराणे इ.)
३. रियाजाचे महत्व
४. संगीत - गुरुमुखी विद्या
५. सतार या वाद्याचा इतिहास व सतारीचे आत्ताचे स्वरूप

राग संगीत स्वर वाद्य वादन (सतार) पदवी कला द्वितीय वर्ष संगीत विशेष स्तर (एस -२)

प्रात्यक्षिक

मागील वर्षीचा संपूर्ण अभ्यासक्रम तयार असणे आवश्यक.

१) राग ज्ञान -

खालील रागांमध्ये मसितखानी व दूत गतीचे आलाप तोडयांसहित वादन करणे आवश्यक.

राग - १. कल्याण २. कलावती ३. चंद्रकंस ४. शुद्ध सारंग ५. जौनपुरी

वरीलपैकी कोणत्याही एका रागात एक स्वराच्या मींड चा उपयोग करून झालावादन करणे आवश्यक.
समप्राकृतिक रागांमधील साम्य भेद व तुलना यांचा अभ्यास आवश्यक.

२) ताल ज्ञान-

आत्तापर्यंत शिकलेल्या सर्व तालांसह सुलताल, तिलवाडा, झुमरा, हया तालांचे बोल म्हणता येणे आवश्यक. (खंडा प्रमाणे व सम, काल दाखवून)

३) सतार वादनातील -वादन प्रकार

१) आलाप व जोडवादन (तोंडओळख)

२) मागील वादन प्रकार तयारीने वाजवणे

स्वतंत्ररित्या सतारवादन करणे आवश्यक.

सैध्दांतिक

१) खालील विषयांचा अभ्यास

- १) सतार वादनातील मींड चे महत्व
- २) संगीत आणि साहित्य.
- ३) नाटकात संगीताचे महत्व
- ४) स्वर लेखन पध्दती ची व्याप्ती व मर्यादा
- ५) महाराष्ट्रातील लोकसंगीत
- ६) सतार वादनातील तबला साथ

२) राग ज्ञान :-

अभ्यासक्रमातील सर्व रागांची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती, स्वर विस्तार, आरोह, अवरोह, पकड यासह या रागांच्या मसितखानी व द्रुत म्हणजेच रजाखानी गर्तीचे स्वरलेखन करणे आवश्यक, समप्राकृतिक रागांमधील साम्यभेद व तुलना.

३) ताल ज्ञान -

या वर्षीच्या अभ्यासक्रमातील सर्व तालांचा विस्तृत अभ्यास.

४) खालील संगीतज्ञांचा चरित्र व सांगितीक योगदान -

पं. जितेंद्र अभिषेकी, पं. भीमसेन जोशी, उस्ताद बिस्मिल्ला खान, उ. अमजदअली खाँ, श्रीमती बेगम अख्तर.

५) खालील विषयांचा सखोल अभ्यास:-

- १) नभोवाणी द्वारे होणारा संगीताचा प्रचार.
- २) शास्त्रीय संगीताचा सिने संगीतावरील प्रभाव.
- ३) धृपद , धमार, गायकीचा इतिहास
- ४) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप
- ५) भावदर्शनासाठी निरनिराळ्या वाद्यांचा उपयोग.
- ६) संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे
- ७) तूलनात्मक वाद्ये - (तंतूवाद्ये -तत् व वितत)

पदवी कला द्वितीय वर्ष - तबला - सामान्य स्तर (जी -२)

प्रात्यक्षिक

- १) प्रथम वर्ष (जी-१) प्रात्यक्षिक परीक्षेला असणाऱ्या तालांसहित खालील तालांची एकपट व दुप्पट वाजविण्याची तसेच त्या सर्व तालांची एकपट व दुप्पट हातावर टाळी , खाली दाखवून म्हणण्याची क्षमता.
१) एकताल २) चौताल ३) दिपचंदी ४) रुपक
- २) तीनतालमध्ये धाति धागेना या बोलाचा एक कायदा पाच पलटे व तिहाईसह वाजविण्याची क्षमता.
- ३) झपतालमध्ये कोणत्याही बोलाचा एक कायदा चार पलटे व तिहाईसह वाजविण्याची क्षमता.
- ४) रुपक व झपतालमध्ये प्रत्येकी २ तुकडे , दोन तिहाई व दादरा व केरवा तालांमध्ये प्रत्येकी दोन लग्ग्या वाजविण्याची क्षमता.
- ५) तीनतालमध्ये निबध्द असलेला छोटा खयाल अथवा रजाखानी गतीबरोबर संगत करण्याची क्षमता.

सैध्दांतिक

- १) व्याख्या : जाती, तिगुन , चौगुन , बेदम व दमदार तिहाई , तुकडा , लग्गी, उठान, चक्रदार
- २) तबला या वाद्याचा संक्षिप्त इतिहास
- ३) तिरिकिट , कडधा, तक्डॉन् , धिरधिर , घिडनग, धेत्धत् इ. बोलांची निकास पध्दती लिहीणे.
- ४) तीनताल व झपताल या तालांमध्ये प्रत्येकी एक तुकडा व समेपासून समेपर्यंत एक तिहाई पं.भातखंडे ताल लिपीमध्ये लिपीबध्द करण्याची क्षमता.
- ५) भजन व गझल या गीतप्रकारांची संक्षिप्त माहिती.
- ६) तबला स्वरात मिळविण्याचे नियम व विभिन्न स्वरांच्या तबल्यांची भारतीय संगीतात असलेली उपयुक्तता या विषयाचा विस्तृत अभ्यास.
- ७) पं. पलुस्कर ताल लिपीमध्ये तीनताल , एकताल व झपताल या तालांची एकपट व दुप्पट लिपीबध्द करण्याची क्षमता.

पदवी कला द्वितीय वर्ष - तबला - विशेष स्तर (एस -१)

प्रात्यक्षिक

- १) खालील ताल , ठेके यांची एकपट व दुप्पट वाजविण्याची तसेच हातावर टाळी , खाली दाखवून म्हणण्याची क्षमता.
 - a. आडाचौताल २. तिलवाडा ३. झुमरा ४. पंजाबी ५. धुमाळी
- २) विस्तार :
 - १) तीनताल - एक त्र्यंश्र तसेच एक चतुरंश्र जातीचा कायदा , पाच पलटे व तिहाईसह , एक रेला तीन पलटे व तिहाईसह , दोन तुकडे , एक चक्रदार.
 - २) झपताल - 'तिरकट' चा एक कायदा , चार पलटे व तिहाईसह , एक रेला तीन पलटे व तिहाईसह दोन तुकडे, एक चक्रदार.
- ३) एकताल व आडाचौताल या तालांमध्ये समेपासून समेपर्यंत दोन तिहाई दोन तुकडे वाजविणे .
- ४) तीनताल , झपताल या तालांची तिगुन हातावर ताल दाखवून म्हणण्याची क्षमता.

सैध्दांतिक

- १) तबला या वाद्याच्या निर्मितीसंदर्भातील विविध विचारप्रवाहांचा विस्तृत अभ्यास.
- २) खयाल , धृपद, धमार या गायन प्रकारांची विस्तृत माहिती.
- ३) आड, कुआड व बिआड या लयकारीचा अभ्यास.
- ४) तबल्यातील दोन प्रमुख (बंद व खुला) बाजांची माहिती
- ५) दिल्ली व लखनौ या बाजांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण
- ६) एकताल व रूपक या तालांमध्ये तुकडे तसेच तिहाई , पं.भातखंडे ताल लिपीप्रमाणे लिपीबद्ध करण्याची क्षमता.
- ७) एस -१ प्रात्यक्षिक पेपरला असणाऱ्या ताल व ठेक्यांना पं.भातखंडे तसेच पं. पलुस्कर लिपीप्रमाणे लिपीबद्ध करण्याची क्षमता.

पदवी कला द्वितीय वर्ष - तबला - विशेष स्तर (एस -२)

प्रात्यक्षिक

१) खालील ताल व ठेके यांची एकपट - दुप्पट वाजविण्याची तसेच हातावर टाळी , खाली दाखवून म्हणण्याची क्षमता.

१) धमार २) सुलताल ३) खेमटा ४) तेवरा ५) पशतो

२) विस्तार : तीनताल - 'त्रक' शब्दयुक्त त्र्यश्र जातिचा एक कायदा , सहा पलटे व तिहाईसह तसेच दिल्ली बाजाचा चतुरश्र जातीचा एक कायदा एक रेला .

'दिंगनग' शब्दयुक्त एक रेला चार पलटे व तिहाईसह

झपताल- 'तिरकिट' बोल युक्त त्र्यश्र जातिचा एक कायदा एक रेला चार पलटे व तिहाईसह

एकताल व रुपक या तालांमध्ये २ तुकडे एक चक्रदार व प्रत्यकी दोन समेपासून समेपर्यंत व तिहाई.

सैध्दांतिक

- १) व्याख्या : पेशकार , रेला , रौ , गत , परन , आमद, गत कायदा
- २) एस -२ प्रात्यक्षिक या पेपरला असणाऱ्या सर्व ताल व ठेक्यांना दोन्ही ताललिपीमध्ये लिपीबध्द करण्याची क्षमता
- ३) तालनिर्मितीचे सिध्दांत . सम, ताली , खाली इ. चे तालरचनेमध्ये असलेले महत्व.
- ४) विविध संदर्भ ग्रंथांच्या आधारे कायदा या वादन प्रकाराचा सर्वांगीन अभ्यास.
- ५) पं. भातखंडे लिपीप्रमाणे तीनताल व झपताल मध्ये चतुरश्र जातीचे कायदे लिपीबध्द करणे.
- ६) अजराडा व फरुखाबाद या बाजांची विस्तृत माहिती.
- ७) नगमा (लेहरा) याबद्दलची थोडक्यात माहिती .
